

Andrej Ivanuša

ČAPLJA ZA PLAČILO DAVKA

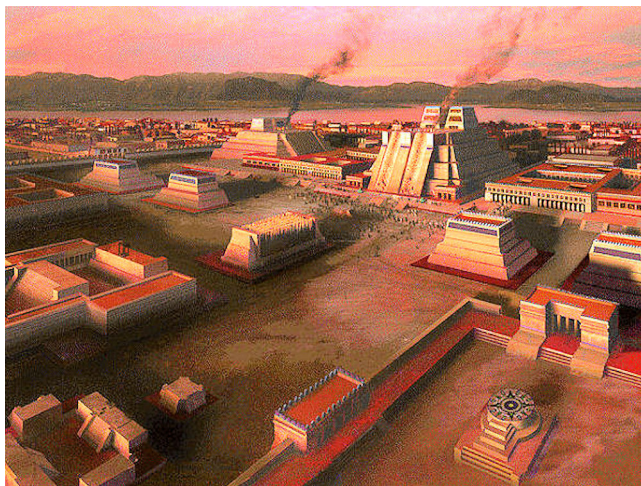
Mogočen imperij, ki je prerasel samega sebe.

Na začetku je bila blagovna menjava. Človeštvo je najprej zamenjevalo en izdelek in/ali uslugo za drugega. Na ta način smo trgovali do okoli 9000 pred našim štetjem (p.n.š.) in marsikdaj tako trgujemo še danes! Sprva je bilo najpogostejše menjalno sredstvo govedo ali drobnica, kasneje pa različne vrsta žita ali riža. A obstajala je mogočna država, ki je imela zelo nenavadno menjalno sredstvo. Kot denar so uporabljali kakavova zrna.

To je bilo v srednji Ameriki, na ozemlju današnje Mehike. Tam je raslo in še raste na tisoče dreves kakavovca z značilnimi zrni s trdo lupino in z mehko, zrnato notranjostjo. Prebivalci so lupino prevrtali in kakavov prah iztresli iz njih. Prah so koristno uporabili za izdelavo čokolade. A težave so bile gore nekoristnih in prevrtanih lupin. Nekdo je pomislil, da bi jih koristno uporabili tako, da bi jih napolnili z blatom in zapečatili ter jih uporabili kot denar. Na tej kakavovi lupini in na blatu v njej je zrasel mogočen imperij.

IMPERIJ JE NASTAL IZ NIČ

Prvi Aztek ali Meşik se je priselil s severa - iz Aztлана. A nihče ni prav vedel, če je res. Mogoče že, če o tem govorijo miti in legende. Toda prav za trdno ni vedel nihče. On in tisti, ki so prišli za njim, so govorili jezik nahuatl mogočnih Toltekov, katerih prevlada v osrednji Mehiki se je končala v 12. stoletju. Ta jezik je bil tudi edina povezava Mešikov s padlo veličino. Pregarjali so jih iz enega naselja v Mehiški kotlini v drugo, potem pa so se znašli na otoku na jezeru Texcoco, ki ga ni maral nihče drug, in so ga leta 1325 razglasili za Tenochtitlan (izg. Tenoktitlan).



Rekonstrukcija azteške prestolnice Tenochtitlan

Jezero je bilo le malo več kot močvirje. Primanjkovalo je pitne vode, pa tudi kamenja in lesa za gradnjo. Pregarjani prišleki so vse to nadomestili z močno voljo. Kopali so po razvalinah nekdanjih veličastnih mestnih držav Teotihuacan in Tula. Prisvojili so si tisto, kar je ostalo in vse skupaj pametno uporabili. Trajalo je sto let, da je mesto Tenochtitlan postalo imenitnejše od obeh prejšnjih mest. Prenesli so na tisoče kubičnih

metrov zemlje in ustvarili čudo iz nasipov in akvaduktov, ki so ga kanali in nasute poti predelili v štiri kvadrante, razporejene v krogu okrog osrednje piramide z dvojnimi stopniščem in dvojnimi svetiščem na vrhu. Nobeden od okraskov na njej ni bil posebno izviren, a saj je bilo tudi mišljeno tako. Mešiki so si prizadevali, da bi vsi verjeli, da so oni resnični dediči mogočnih držav.

ZVITI TLACAELEL, KRALJEVI SVETOVALEC

V zadnji tretjini tega obdobja je bil osrednja osebnost Tlacaelel, kraljevi svetovalec, ki je preživel vladavine različnih kraljev. Bil je dejansko odgovoren za vse, kar se je v novi državi dogajalo. Našli so zapis na steni v eni izmed piramid, kjer pravi:

»Noben od prejšnjih kraljev ni naredil ničesar brez mojega mnenja ali nasveta.«

Vendar se ni zadovoljil samo s tem, temveč je vpeljal novo različico azteške zgodovine. V njej zatrjuje, da so Mešiki potomci velikih Taltekov in je Huitzilapahtlija - njihovega zavetnika, boga sonca in vojne - povzdignil na panteon vzvišenih tolteških božanstev. Kraljevi svetovalec je šel še korak dlje. Trdil je, da je vladarska usoda azteških kraljev, da morajo v čast in slavo božanstva zavzeti vse druge države. Zapisal je:

»Osvajajte, da bi zajeli žrtve za darovanje, saj bo sonce-božanstvo Huitzilapahtli, vir vsega življenja, umrlo, če se ne nahrani s človeško krvjo.«

Preganjani so se kruto maščevali za vse krivice, ki so jim bile storjene. Podjarmili so si mesto za mestom v Mehiški kotlini. Pod Moctezumo I. konec 40. let 15. stoletja so s svojimi zavezniki prečkali več kot 300 kilometrov, da bi razširili državo na jug v današnji zvezni državi Morelos in Guerrero. Do 50. let 15. stoletja so prodrli na severni del obale Mehiškega zaliva. In do leta 1465 je izginila še konfederacija Chaleo, osameli kljubovalec v Mehiški kotlini.



Božanstvo Huitzilapahtli

AHUITZOTL, HUDOBNA VIDRA

Osmi azteški vladar, Ahuitzotl (njegovo ime pomeni »hudobno, vidri podobno bitje, ki lahko človeka pokonča s svojim mišičastim repom«), je imperij v 16 letih vladavine in v 45 zavojevanjih razširil do skrajnih meja. Imenujejo ga tudi »mož brez obraza«, saj nikjer niso našli nobenega njegovega portreta. Njegovo osnovno pravilo je bilo: poberi vse najboljše z zavojevanega območja. Med srednje ameriškimi ljudstvi je bila najpomembnejša dragocenost žad, ki je predstavljal plodnost, in ga je mogoče najti le v gvatemalskih rudnikih. Ahuitzotl je ustanovil trgovske poti na tamkajšnja ozemlja in poleg žada pridobival še kecalova peresa, zlato, jaguarjevo krzno in kakav. S tem izobiljem bogastva je postal Tenochtitlan trgovska, pa tudi kulturna velesila, najbogatejše umetniško središče tedanjega časa v obeh Amerikah.

Edine upodobitve kakega azteškega vladarja, ki jih poznamo, predstavljajo Moctezumo II., narejene pa so bile na podlagi opisov Špancev po njegovi smrti. To je bil zadnji (deveti) vladar, ki je vladal Mešikom pred špansko zasedbo. Ko so prišli konkvistadorji, je država že propadala zaradi uporov ljudstev, ki jih je osvojil njegov predhodnik. V krvi španskih osvajanj je bil leta 1521 mogočen imperij pokopan.

AZTEŠKI DAVČNI SISTEM

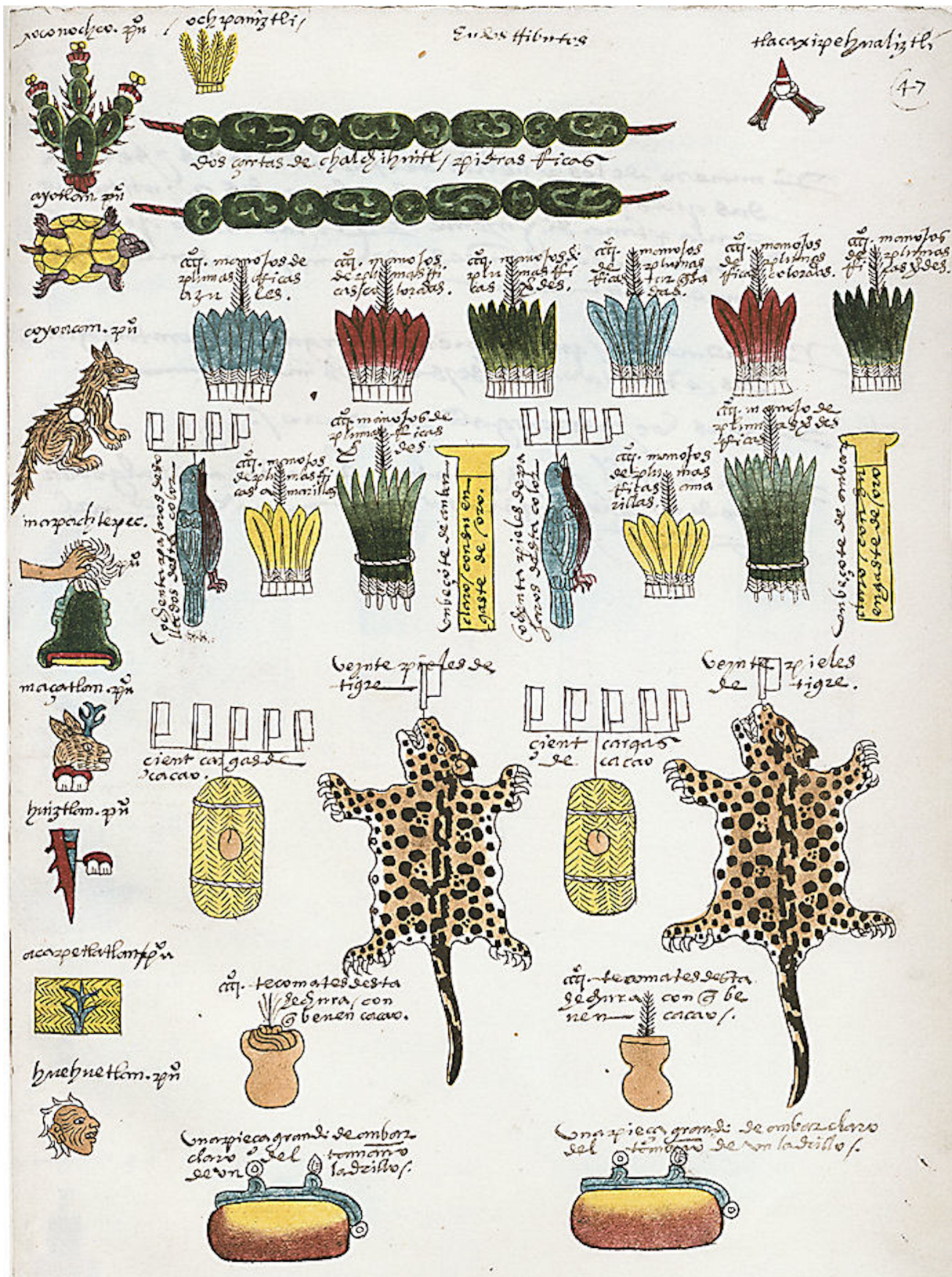
Raziskovalci so na enem izmed azteških zapisov našli natančen popis davčnih zahtev mogočnega imperija. Podložni kralj Matlacohuatl (vladal je od 1152 do 1222) mesta Azcapotzalco - kar v prevodu iz jezika nahuatl pomeni »mesto pri mravljišču« - je prejel popis davkov, ki jih je moral poslati v prestolnico. Ker so prevažali tovor po vodnih poteh, je poslal splav polno naložen s cvetjem, sadjem in čapljo(!) ter njenimi jajci. Teh je moralo biti toliko, da so napolnila poslani jerbas.

Davke so pobirali posebni državni uradniki, imenovani »calpixquis«. Kot znamenje svojega poklica, so nosili izrezbarjene palice in pahljače iz perja dragocenih ptic. Njihova naloga je bila, da poberejo točno takšne davke, kot so bili zapisani v davčnih popisnicah, imenovanih »tequiámatl«. Za pobrane davke so izdali potrdilo, kjer je azteški kralj zagotavljal, da bo mesto varoval pred napadi in skrbel za dobrobit meščanov. Vsi davčni uslužbenci azteškega imperija so bili v službi v posebnem davčno-finančnem uradu, ki je bil bolj ali manj neodvisen od vladarja.

Davki so bili razporejeni v različne kategorije, ki so bile odvisne od okoliščin. Razlikovali so se v času vojne, v času verskih praznikov, v času miru in za posebna obdobja, itd. Podložno mesto je plačevalo davke v dveh oblikah, z izdelki in z uslugami. Velikost davkov je bila odvisna od števila prebivalcev in od rodovitnosti province ter od spretnosti rokodelcev in količine njihove proizvodnje.

DAJATVE V VELIKEM IMPERIJU

Azteki niso razlikovali med tributi in davki. Načeloma je veljalo, da mora vladar podložne države plačati tribute v imenu svoje države, njegovi prebivalci pa plačevati davke svojemu mestu in Tenochtitlanu. Ko so osvajali, so zajeli določeno število ujetnikov in ti so bili žrtvovani sončnemu bogu. Ko je bilo mesto osvojeno, so pustili lokalno upravo, če so le redno plačevali dajatve.



Codex Mendoza, azteška davčna popisnica (tequiámatl).

Poznali so tudi osebe, ki jim ni bilo potrebno plačevati davkov, to so bili: svečeniki, visoki plemiči, mladoletne osebe, sirote, invalidi in berači. Trgovci so plačevali prometni davek. Obrtniki so plačevali davek na ocenjeno vrednost njihovih uslug. Kmetje so plačevali v naturalijah v višini določenega odstotka od pridelanega izdelka. V

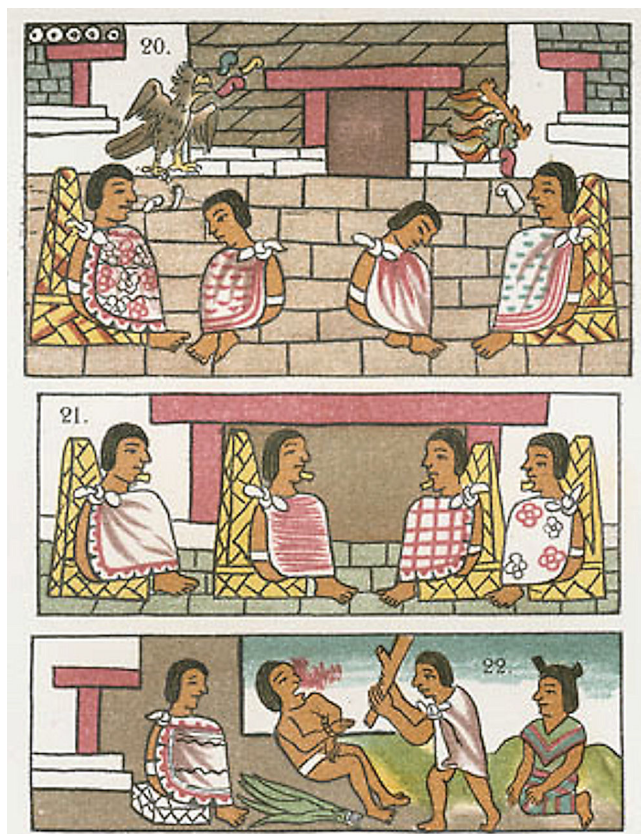
kolikor nekdo ni plačal davka, so mu zasegli vse imetje in, če je še to bilo premalo, so ga zasužnjili.

Dacarji so davke pobirali vsakih 80 dni, 6 mesecev ali 1-krat na leto. To je bilo odvisno od oddaljenosti podložnega mesta od Tenochtitlana, centra imperija. Seznam dajatev s katerimi so Tenochtitlan oskrbovale zavojevane province, se bere kot kakšen reklamni oglas:

»Cvetje, sadje, živalske kože, žad, zlato, dragoceni kamni, okrasje, imenitna peresa, vojaška oprema in oblačila, ščiti, papir, raznovrstna hrana, pekoče paprike, bučna semena, perutnina, divjačina, kakav, copal (fosilna smola tropskih dreves), ... nešteto kosov oblačil in številni okraski iz različnih materialov, živalskih rogov in kosti.«

Raziskovalci sicer pravijo, da je bila davčna obremenitev razumna in so se zahteve povišale le, če je podložno mesto prenehalo plačevati davke. V kolikor so še v drugo zavrnilo plačilo davkov, je sledila vojaška operacija in zajetje novih ujetnikov za žrtvovanje bogovom.

AZTEŠKA TRGOVSKA ZBORNICA



Trgovci so bili zelo pomembni za azteški imperij. Še posebno mesto med njimi so zasedali potujoči trgovci »pochtecah«, ki so preprodajali blago med sosednjimi območji. Organizirani so bili v trgovski zbornici »calpulli« in njihova dovoljenja za trgovanje so se dedovala. Zbornica je imela od vladarja neodvisno zakonodajo, lastna sodišča in notranjo kontrolo za nadzor nad izvajanjem zakonov. Vladar jim je to dopuščal v zameno za njihove vohunske in diplomatske usluge. Zaradi njihove vohunske in politične vloge ter zaradi bogastva, ki so ga tovorili, so vladarju plačevali zaščito. Ta jim je dajal na voljo vojaške oddelke za spremstvo. Če je postalo določeno področje za potujoče trgovce prenevarno, je vladar podložnemu mestu, ki ni zagotavljalo varnosti, napovedal vojno.

Azteško trgovsko sodišče na veliki tržnici (tianquiztli).

Blago se je prodajalo na velikih tržnicah »tianquiztli«, ki so bile odprte na točno določen dan v tednu, le največja tržnica v mestu Tlatelolco je bila odprta vsak dan in vse dni v letu. Na tržnicah so delovali posebni trgovski nadzorniki, ki so preprečevali prevare in kraje. Na tržnicah so delovala trgovska sodišča, ki so takoj obravnavala vse primere in samostojno določala kazni.

Prodajalci so prodajali za gotovino in na kredit. Azteški imperij ni poznal denarja. Kot pomožno menjalno sredstvo so se v glavnem uporabljala kakavova zrna napolnjena z blatom, pa tudi pravokotni kosi bombaževega blaga, zlata zrna, kosci kositra in perje tropskih ptic. Večji trgovski posli so se sklepali s trgovskimi ustnimi pogodbami. Pri tem so morale biti navzoče štiri priče, da so dobile dejansko veljavo. Poznali so prodajne, lizinške, delovne in kreditne pogodbe. Če kredita najemnik ni poravnal, so mu trgovski nadzorniki zaplenili njegovo imetje in izdelke, lahko je postal tudi suženj. Pri posojilu niso poznali obresti. So pa včasih zaračunali stroške kredita, če je bilo potrebno izdelke prenesti na večje razdalje. Poznali so tudi odkup kredita.

KONEC IMPERIJA

Deset let pred prihodom Špancev so Moctezumo II, Ahuitzotlovega naslednika mučila videnja in slutnje. Nadaljeval je osvajanja svojega predhodnika. Kljub silni moči in diademu iz zlata in turkizov ter kljub svojim 19 otrokom in živalskemu vrtu, natrpanemu z eksotičnimi živalmi, pritlikavci, albini in grbavci, je azteškega vladarja ob pamet spravljala lastna kozmična negotovost. Leta 1509 se je na nebu prikazalo slabo znamenje. Bilo je kot plamenec iz koruznega klasa in zdelo se je, da iz njega kot kri curlja ogenj, kapljica po kapljico, kakor rana na nebu. Moctezumove skrbi so bile upravičene, saj se mu je upiralo več kot 50.000 domorodnih vojakov, hoteli so obdržati svoje imetje in zahtevali, naj se nehajo azteški napadi v njihovih skupnostih. Ko bi ne bilo teh zahtev, bi 500 Špancev, ki so se spomladi 1519 zasidrali v Veracruzu s puškami in topovi ter konji, nikoli ne bilo kos azteški vojski.

Viri:

- http://tarlton.law.utexas.edu/exhibits/aztec/aztec_commercial.html
- <http://www.anistor.gr/english/enback/v001.htm>
- National Geographic Slovenija, november 2010